

Makahla uit Oman

EEN GELDBUIDELTJE IN TWIJNTECHNIEK

Minstens 200 jaar lang is de Maria Theresia-thaler betaalmiddel geweest in Oman. Pas in de tweede helft van de vorige eeuw is hij vervangen door de rial. Tot op de dag van vandaag worden in heel Oman zilveren sieraden nog gewogen tegen deze zware, zilveren Maria Theresia-thalers. Het gewicht en de afmeting van de munt plaatste de gebruikers voor een praktisch probleem. De Omaanse mannen dragen namelijk een dishdasha, een hemdjurk van dunne katoen met twee zakken in de zijnaden (zie het artikel in Handwerken zonder Grenzen 4/99). De zwaarte van de munten maakt ze ongeschikt om in de zak van de dishdasha te dragen. Daarom bewaarde men het geld in een buideltje, een 'makahla'. Het is een rechthoekig zakje van stevig textiel met een diameter gelijk aan die van de thaler. Er passen wel twintig tot dertig munten in. De opvallende versieringen van leer en de combinatie van techniek en materiaal maken deze kleine gebruiksvoorwerpen zo leuk en aantrekkelijk. Dit artikel beschrijft ze in detail en geeft aanwijzingen om zelf aan de slag te gaan.

Foto bladzijde hiernaast. Hazeiza bint Marhoon bin Salim al Rahme terwijl ze de wit garen kettingresten vlecht.

Foto rechts. Twee buideltjes recent gemaakt in het dorp Mtaireh. Beide tasjes hebben een ketting van leer en extra versieringen van geknoopte franje aan de bovenrand. De kleuren die veelal in de zakjes gecombineerd worden zijn rood, violet, groen en zwart, samen met lurex in goud en zilver.

De historie van de Maria Theresia-thaler

Maria Theresia erft de troon als ze 23 jaar is en wordt koningin van het Grote Oostenrijkse Rijk in 1740. Ze is een opmerkelijk krachtige leider en ook nog eens moeder van 16 kinderen. Onder haar bewind groeit de Oostenrijkse thaler uit tot een wereldwijd geaccepteerde munt. De koningin stelt hoge kwaliteitseisen: het gewicht is altijd 28 gram, de doorsnede 3,95 centimeter en het zilvergehalte is constant hoog. De inscriptie

'iustitia et clementia' op de buitenrand voorkomt dat louche handelaars zilver van de rand van de munt afslijpen. Tot op de dag van vandaag worden er thalers geslagen in de Oostenrijkse Munt. Uit piëteit met de overleden vorstin dragen alle munten die geslagen zijn na haar overlijden het jaartal van haar dood: 1780. In 1980 accepteerden Jemenitische geldwisselaars nog Maria Theresia-thalers en tot op heden wordt in de 'souq' van Oman zilver gewogen tegen deze munten.

Mijn eerste kennismaking met de geldbuideltjes

Tijdens een excursie naar een natuurreservaat zag ik voor het eerst de specifieke geldbuideltjes. Binnen de grenzen van het reservaat liggen enkele dorpjes. Om het terrein te betreden is toestemming van het ministerie in Muscat nodig. Dientengevolge zijn de dorpjes vrij geïsoleerd.

De mensen die er wonen zijn erg vriendelijk en gastvrij en nodigden ons uit om koffie bij ze te komen drinken. Enkele vrouwen en meisjes waren aan het handwerken en toen ze merkten dat ik interesse had voor wat zij maakten, kwamen er opeens overal handwerkjes vandaan. Geborduurde kum-mahmutsjes, sleutelhangers, kamelen- en ezelstuig en ook deze geldbuideltjes waren erbij. De vrouwen en meisjes maken producten voor eigen gebruik én voor de handel.

Voor de geldbuideltjes intrigeerden mij omdat ik die niet op andere plaatsen in Oman gezien had. Het besluit valt om voor deze buideltjes nog eens terug te komen met camera en tolk. Dit gebeurde al een paar weken later.

In het dorpje Mtairah ontmoette ik Hazeiza bint Marhoon bin Salim al Rahme. Zij werkte aan een geldbuideltje. Ik mocht haar fotograferen zoveel als ik wilde en met de hulp van Riadh, mijn tolk, kreeg ik antwoord op vele vragen. Zij is geboren in 1960 en moeder van zeven kinderen. Elke dag, als het huishouden aan kant is, handwerkt Hazeiza twee en een half uur. Zij doet dit samen met haar zusters. Hazeiza vertelt dat haar moeder veel handwerkte en dan krijg je dat als kinderen met de paplepel ingegoten. Zijzelf begon op haar vijftiende serieus met handwerken.

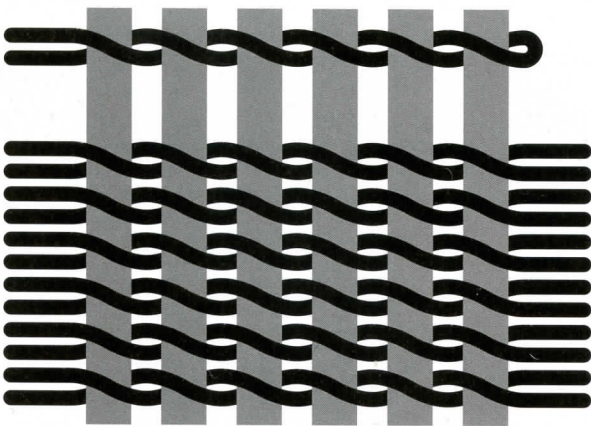
Omschrijving van de originele geldbuideltjes

Het buideltje is langwerpig. Aan de onderkant is het dichtgemaakt en met de restanten kettingmateriaal zijn geknoopte, omwikkelde of gevlochten franjes gemaakt. Aan de bovenkant is een hengseltje gemaakt waarvan de draden doorlopen in het zakje. Langs de bovenrand zit een versiering van boogjes en op een paar centimeter onder de rand hebben de mooiste zakjes een extra rand met franje.

Naast buideltjes in de maat voor de thalers zijn er nu ook kleinere buideltjes waarin munten van 50 baisa passen, die nodig zijn voor de parkeermeters in Muscat.

Techniek

De buideltjes zijn gemaakt in de inslag-twijntechniek; in Nederland beter bekend onder de naam 'fitsen'. De techniek is in Oman ook al gezien bij de winddichte 'abya'-kleden

De structuur van het inslagtwijnen; bovenaan één enkel twijnpaar.

Hazeiza knipt een gelooide huid in een spiraalvorm tot een lange strip.

(Handwerken zonder Grenzen 1/97) en ook als decoratieve rand in kamelendekens (nummer 1/98). Een onverwachte toepassing zag ik in het vissersdorp Quriat. Daar liggen boten op het strand gemaakt van bladnerven van de dadelpalm waartussen met kokostouw getwijd is.

In textiel uitgevoerd geeft inslagtwijnen een zware en stijve stof. De kettingdraden zijn de verticale elementen en in deze techniek zijn ze passief. Om de kettingdraden heen wordt met een paar (dus twee) draden gewerkt. Deze inslagdraden zijn de actieve elementen. Een twijnpaar omsluit een kettingdraad doordat één draad voorlangs en de andere achterlangs passeert, draait dan een slag om elkaar heen voordat de volgende kettingdraad omvat wordt. Het twijnpaar kan in twee richtingen om elkaar heen draaien. Het resultaat heet Z- en S-twist. S als de onderste draad voorlangs naar boven kruist en Z als het andersom is. De twijndraden zullen nooit helemaal haaks op de ketting liggen, maar altijd met een kleine hoek. Dat is een van de belangrijkste kenmerken om gewoon weven van inslagtwijnen te onderscheiden.

Materialen

Bij deze buideltjes zijn de twijndraden vaak om een geitenleer ketting gewerkt. Dat is bij mijn weten nog niet ergens anders gezien, ook niet buiten Oman.

Elke week slacht men in Hazeiza's huishouden een geit voor consumptie. Het dier wordt zó gevild dat de huid zoveel mogelijk intact blijft; het vel wordt vanaf de achterpoten naar de kop getrokken. Dan wrijft Hazeiza zout in de huid en laat hem drogen. Het looiproces dat volgt conserveert de huid en maakt het leer zacht en soepel. In een aluminium kom mengt Hazeiza water, zout, dadels en de gemalen zaden van de Acacia nilotica-boom (qaradh). De huid wordt in deze vloeistof ondergedompeld en blijft er drie tot vier dagen in weken. Hierna zijn de haren in een half uurtje gemakkelijk met een mes van de huid te schrapen. Na spoelen en drogen gaat de huid nog een dag in het looibad en is na nogmaals spoelen klaar voor gebruik.

Als ketting in de geldzakjes gebruikt men smalle reepjes leer van rond de twee millimeter. Met de keukenschaar knipt Hazeiza de huid in een spiraalvorm. Het resultaat is één lange reep leer. Die windt ze op tot een dikke bol.

Een enkele keer heeft een zakje een ketting van dikke acrylgarens. De gekleurde garens voor het twijnen zijn synthetisch, ze zijn te koop in de 'souq' in Mutrah.

Gereedschap

Het enige gereedschap dat nodig is om een geldzakje te maken is een stijve rol om omheen te werken. Ze maken die door lompen strak op te rollen. (Een oude handdoek werkt ook.) Om deze kern rolt men het plastic van een boodschappentas en naait die vast. Het gladde plastic vormt een goede ondergrond om op te werken. Het rolletje is ongeveer 23 cm lang en heeft een diameter waarin een thaler of een munt van 50 baisa past.

❖ Werkwijze stap voor stap

Deze beschrijving is tegelijkertijd de instructie om zelf een dergelijk buideltje te maken. We gaan uit van leer als kettingmateriaal. Als u thuis zelf aan het werk gaat kunt u als alternatief veterkoord of een stevig garen gebruiken.

De buideltjes worden in een vaste werkvolgorde gemaakt: als eerste het handvat, daarna de bogenrand, dan het twijnen van de schacht en als laatste de afwerking.

Begin met de kettingdraden af te meten. Voor een groot buideltje zijn 27 draden van 50 cm nodig, voor een klein 21 draden van 50 cm. (De lengte van de kettingdraden is tweemaal de hoogte van het buideltje plus tweemaal de lengte van de franje.)

❖ Handvat

Negen strips leer tot een negenvlecht verwerken (zie tekening). De uiteinden van beide kanten van de vlecht zijn in een volgend stadium kettingdraden. Het is dus noodzakelijk de vlecht in het midden van de draadlengte te maken. Het resultaat wordt gladder als de leren strips vochtig zijn gemaakt.

Is het kettingmateriaal van garen, dan is het handvat meestal geweven in ripsbinding of omwikkeld; zie foto's.

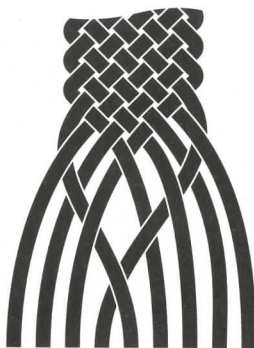
❖ Boogjesrand

De boogjes zijn gevlochten in een gewone drie-draads vlecht. De vlecht wordt in het midden van de draadlengte gemaakt. De uiteinden van beide kanten worden later naar elkaar toe omgebogen en naast elkaar als ketting gebruikt. Zo ontstaan de boogjes op de rand. Voor grote zakjes zijn zes vlechten voldoende, voor kleinere vier.

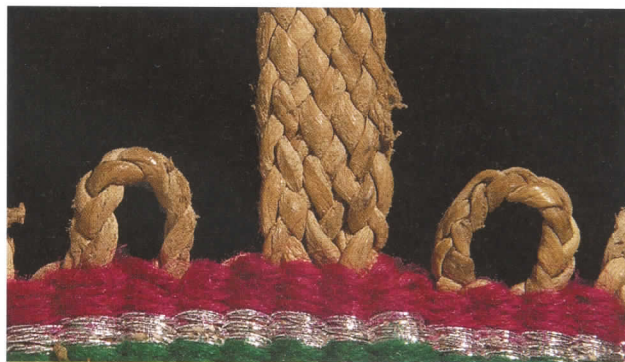
Is de ketting van garen dan zijn de boogjes omwikkeld met garen.

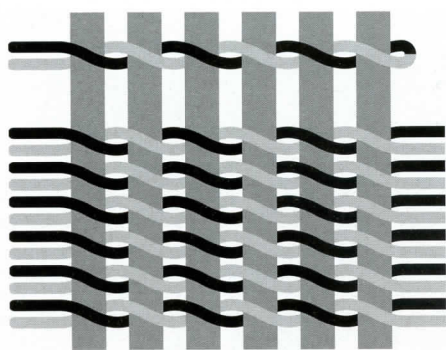
Suada bint Hasan bint Said al Rahme werkend aan een geldbuideltje. Haar gezicht is geel omdat ze tegen de hitte kurkumapoeder aangelengd met water op haar huid heeft gesmeerd. Ze heeft een paar prachtige zilveren armbanden om.

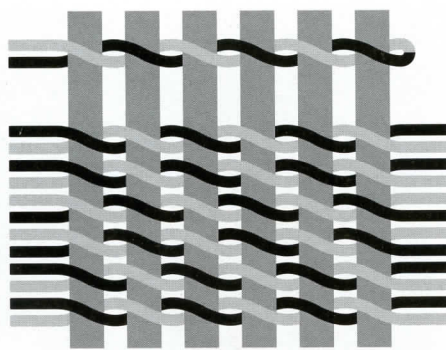
Negenvlecht

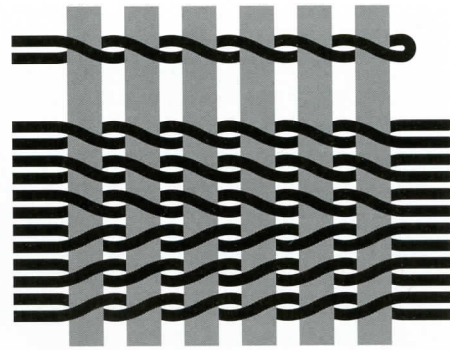
Detail van een handvat bestaande uit een negenvlecht van de leren ketting, aansluitend de bovenkant van het twijnwerk en de boogjes.

Inslag twijnen met een tweekleurig twijnpaar geeft verticale lijnen.

Als een twijnpaar op een plek een volledige draaiing maakt dan verspringen de kleuren van plaats en komen er vierkantjes tevoorschijn.

Inslag twijnen met S- en daarna met Z-twist.

De handhouding tijdens het twijnen; de rechterhand houdt het twijnpaar vast, de linker de werkkern.

❖ Twijnen

Nu begint het eigenlijke werk dat voor elk materiaal gelijk is. De eerste twijnrij is het moeilijkst. Neem een twijnpaar en leg de lus om de eerste draad van de negenvlecht. Werk van rechts naar links. Geef het twijnpaar een draai waarbij de achterste draad voorlangs naar boven komt (S-twist). Bij een gespannen ketting zou het twijnpaar om de ketting gelegd worden. De ketting heeft echter geen spanning en het werkt gemakkelijker om het twijnpaar zijn draai te geven

en dan de kettingdraad door de opening tussen de twijnraden te trekken. Ga zo door.

Als de negenstrip verwerkt is, neem dan een drievlecht en werk de uiteinden tussen de twijnraden; te beginnen met het ene uiteinde van de vlecht en te vervolgen met het andere uiteinde; het boogje ontstaat nu vanzelf.

Er zijn nu al negen plus zes leren strips opgenomen in het twijnweefsel. Gebruik (voor het grote buideltje) nog twee drievlechten en neem dan de andere uiteinden van de negenvlecht op. Na nog eens drie drievlechten, dus drie boogjes, is de bovenrand klaar.

De cirkel wordt gesloten bij het opnemen van de volgende strip leer (de eerste van het handvat). Schuif de cirkel over de rol en pas de maat aan. Werk verder door elke kettingdraad achtereenvolgens op te nemen tussen het twijnpaar. De eerste twijnrijen zijn wat onhandig en zijn daarom altijd in één kleur gemaakt. Na een aantal rondjes overstappen op een andere kleur. Het ongebruikte paar loopt mee met een leren strip en gaat ongezien mee in het weefsel.

Als het de bedoeling is om ook franjes aan de bovenrand te maken, dan omsluiten de twijnparen twee leren strips. Dus de draden van het handvat en de sierboogjes zitten per twee in een twijnpaar opgesloten. Na twee of drie randjes effen twijnwerk worden de dubbele kettingparen gescheiden. De strips voor franje worden samen naar boven geknoopt om uit de weg te zijn. Met de rest wordt verder gewerkt.

In het buideltje zelf gaat nu het kleuren- en patronenspel beginnen. Door met twee kleuren in een twijnpaar te werken kunnen er allerlei eenvoudige patroontjes gemaakt worden. Het aantal kettingdraden is even (elke geknipte strip leer vormt later twee kettingdraden) en als er steeds rondjes getwijnd worden met een tweekleurig twijnpaar dan stapelen dezelfde kleuren zich boven elkaar op en ontstaan er verticale lijnen. Als het twijnpaar een keer een extra slag draait tussen twee kettingdraden dan verschuiven de kleuren van plaats. Als dit zich na elke paar rijen herhaalt, komt er een schaakbordpatroon tevoorschijn. Door gekleurde garens en luxegarens af te wisselen komt het buideltje er vrolijk uit te zien.

Als de gewenste schachtlengte is bereikt dan schuift men het zakje van de cilinder af. Een mooie sluiting verkrijgt men door de kettingstrips van voor- en achterzijde samen te twijnen. Als dan bovendien een gewone rij S-twijn gevolgd wordt door een rij Z-twijn, dan is het buideltje aan de onderkant strak gesloten.

Drie buideltjes afgebeeld op ware grootte.

Rechts het grote model. De ketting is van leer, de inslag van dun garen en lurex.

Het handvat bestaat uit een negenvlecht.

Het middelste buideltje is heel klein en eenvoudig gemaakt. De ketting bestaat uit dubbele draden wit, synthetisch garen. Het handvat, de boogjes en de kettingresten aan de onderkant zijn omwikkeld.

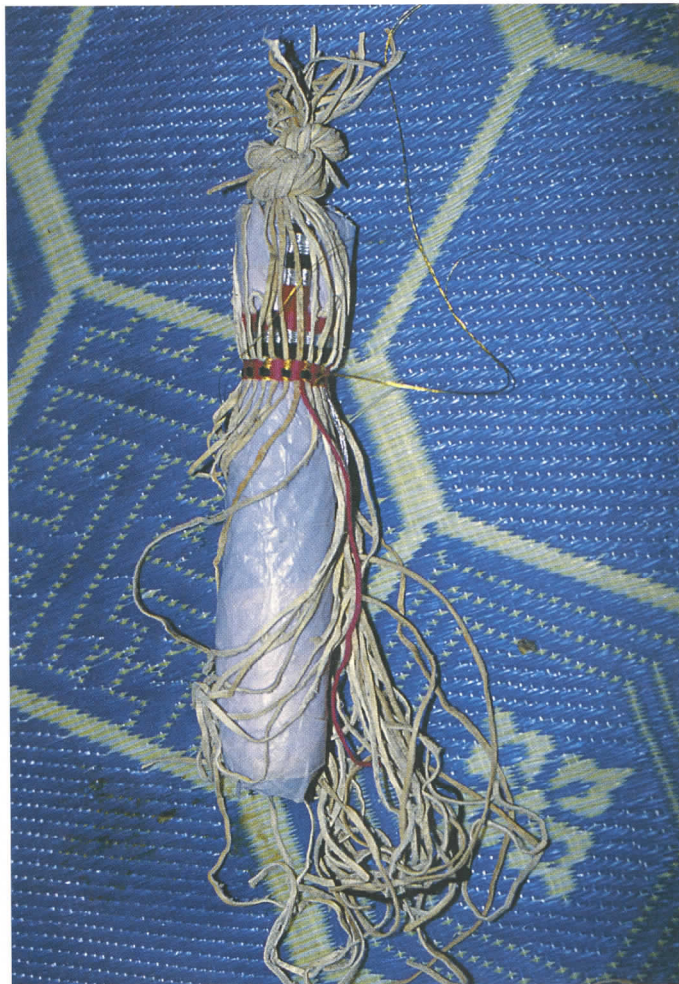
Het linker buideltje heeft leren kettingdraden die iets dunner zijn dan die van het rechter buideltje en het is vaster geweven, waardoor een fijnere weefstructuur is ontstaan. De kettingdraden voor het handvat zijn verdeeld in drie groepjes en in ripsbinding geweven.

De tekening van de twee-draadsfranjeknoop en de foto van het resultaat. Onder: de handhouding tijdens het knopen van de franje.

De wikkeltechniek en de afhechting van de draad.

Zeven-draadsvecht.

De werkkern met het begin van het geldbuideltje. We zien het handvat geweven is in ripsbinding, de boogjesrand en drie randen effen twijnwerk. De strips voor de bovenste franje zijn naar boven geknoopt en daaronder is het twijnen van het grote deel begonnen.

❖ Afwerking leren kettingresten

De kettingresten van leer zijn afgewerkt met een geknoopte franje die eindigt in een kwastje.

Elke franje is met twee strips gemaakt. Afwisselend wordt een knoop gemaakt met de ene en met de andere draad. Op de tekening zijn de draden voor de duidelijkheid in twee kleuren getekend. Ze vormen een draad met bobbeltjes. Als het leer vochtig is gemaakt, breekt het niet zo snel en is het resultaat gladder.

Neem twee strips in de hand, met de vrije einden van u af wijzend. Wind één strip over, onder en over de linker wijsvinger. Op de vinger kruist de draad van rechts naar links over het begin. Terwijl deze strip tussen middelvinger en duim op spanning gehouden wordt, de tweede strip opnemen. Breng deze van links naar rechts onder de bovenste strip op de wijsvinger en beweeg hem er over naar links. Breng hem nu onder de vastgehouden strip en door de lus om de wijsvinger naar rechts. Haal de strip van de vinger af, schuif de knoop naar beneden langs de eerste strip en trek hem dan aan door aan de tweede strip te trekken.

Oefen eerst met twee veters van verschillende kleur om er handigheid in te krijgen.

Als de franje lang genoeg is kan het kwastje gemaakt worden. Met afvalstukjes leer een cirkeltje om de duim wikke-

len, afnemen en platdrukken. Leg dit tussen de twee strips van de franje en knoop de strip strak om het midden. Dit deel natmaken en dubbelvouwen. Een strak koordje er omheen wikkelen en laten drogen. Als het koordje verwijderd wordt blijft het kwastje zo zitten.

De strips die omhoog geknoopt waren voor een tweede franjerand losmaken. Knoop ze tot franje met kwastjes als hiervoor beschreven.

❖ Afwerking kettingresten van garen

Is het kettingmateriaal gewoon garen, dan zijn de eindjes afgewerkt met zevendraads vlechten of omwikkeld met gekleurde garens.

Toepassingen

Als westerse toepassingen voor deze Omaanse buideltjes is te denken aan brillenkokers, kam- en borstelhouders, opbergzakjes voor lippenstift of tampon, of als buideltjes voor euro's voor het parkeren of de winkelwagen.

Meer lezen

A guide to weft twining van David W. Fraser.
ISBN 0-8122-8200-0